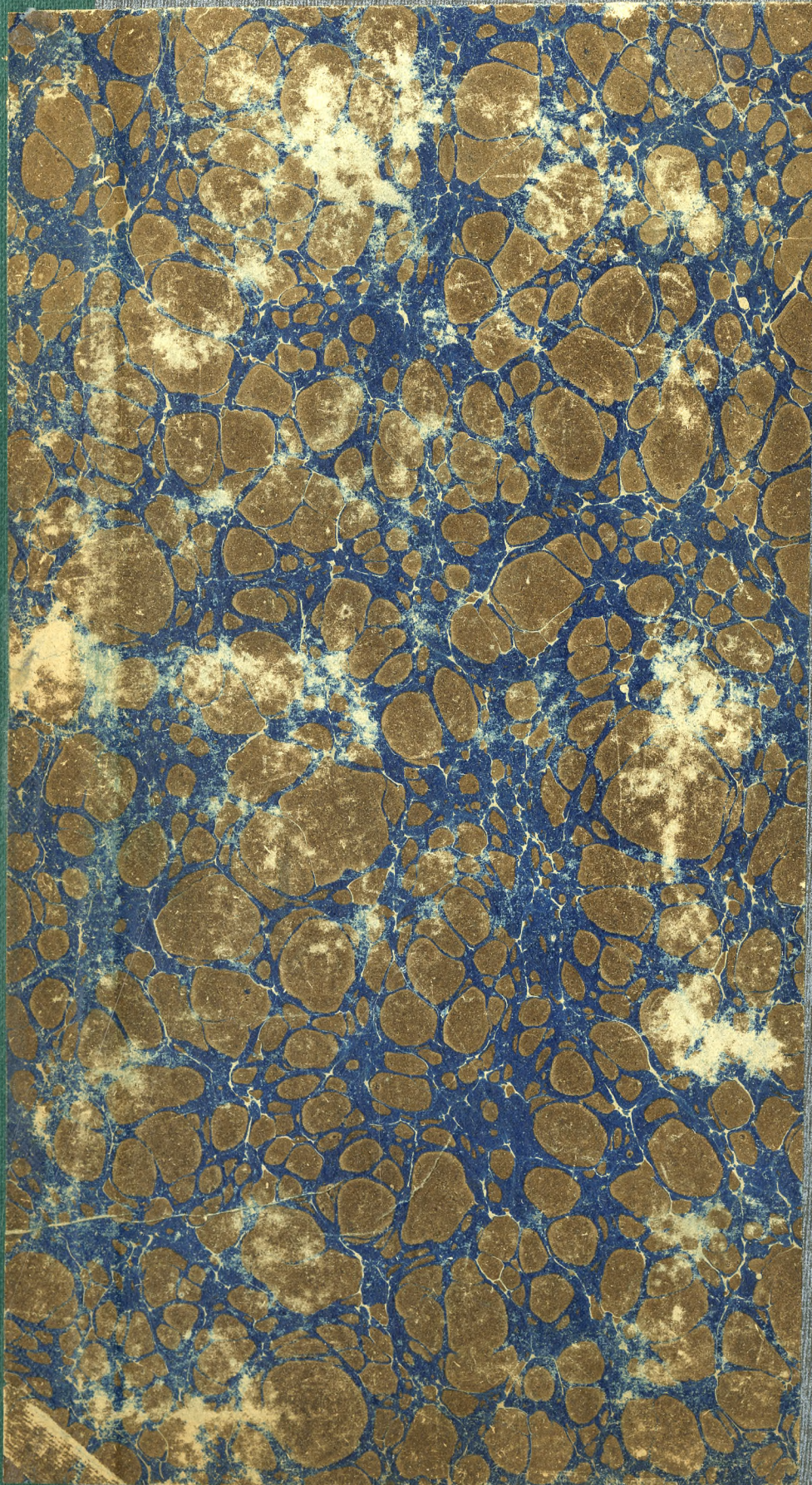

Politikai
röpiratok.

137.

137

1202

VÁLASZTMÁNYI JAVASLAT

AZ

ÁLLAM-KÖLTSÉGVETÉSRŐL

A MAGYAR

KÉPVISELŐHÁZHOZ

A PESTI

EGYENLŐSÉGI KÖR

ÁLTAL

BENYUJTANDÓ EMLÉKIRATRA.

4.

PEST, 1863.

NYOMATOTT FANDA ÉS FROHNA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

váci-utca 1. sz. a.

616752 005365 31

TALANCI KÖLTSÉGEIRŐL

XX

ÁLLAM-KÖLTSÉGVETÉSÉRŐL

A MEGYE

KÉPVISELŐSÉGHEZ

A PESTI

EGYENLŐSÉGI KÖR

ÉVI

BENYÚJTANDÓ BESZÁMOLÓ

PEST, 1863

MEGJELENÍTÉSE: A PESTI KÖZLEMÉNYEK ÉS IRÁSOK ÉRTELMEZŐSÉGE

MEGJELENÍTÉS: A PESTI KÖZLEMÉNYEK ÉS IRÁSOK ÉRTELMEZŐSÉGE

Mélyen tisztelt Képviselőház!

Midőn az itt mély tisztelettel felszólaló egyenlőségi kör alapszabályaiba fölvevé a politikai működés feladatát is, igen távol volt még a gondolattól is, politikai szereplésekre vállalkozni, sőt inkább arra törekedett, hogy saját benső körében alkalmat szerezve a különböző osztályok, érdekek és nemzetiségek, de mindenesetre egy közös hazai fiainak a folytonos érintkezésre, a kölcsönös eszmecsere útján az érdekek közeledését, egymás megértését és egyesítését eszközölje.

Nem tehetette azonban, hogy kivételes esetekben egyes érdekelttség javára is, a hazai közfejlődés és nemzeti haladás érdekében az ily társulathoz méltó higgadsággal fel ne szólaljon.

A közszabadságnak ép oly mértékben hivat, mint a rendnek ingatlan támaszait, minőnek magát e kör tagjai méltán tekintik, nem vezethet sem szereplési, sem ellenzéki hajlam, sőt inkább a nemzeti kormány minden üdvös törekvéseinek a társadalmi körök minden rétegeiben erélyes támogatását ismerte hivatásának mindenkoron.

Ezen egyszerű kijelentés mellett a köztudomásra is akarunk hivatkozni, midőn magunkat azon helyzetben látjuk, miszerint a mélyen tisztelt magyar kormánynak igen lényeges munkálata felett kell szerény véleményünket elmondani, hogy elhihesse mindenki, miszerint e fellépésünkben csak elengedhetlen polgári kötelességet véltünk teljesíteni, s azon kör, mely az ország fővárosában az osztályok s érdekek minden elemeit egyesíti magában, nem csak jogosultnak, de kötelezettnek is érezi magát nézeteit annál őszintébben elmondani, miután az ez irányban alkotandó törvények által mélyen érintetik és emélfogva remélheti, miszerint tiszteletteljesen elmondott nézetei némi figyelemre találnak.

Jól tudjuk mi, s tudja mindenki a hazában, hogy a komoly bajok, melyeknek nyomása alatt anyagi viszonyaink sinlenek, a mult idők szomorú öröksége, melyért önálló kormányunkat épen nem terhelheti felelőség, de a kép, melyben azokat a kormány a nemzetnek felmutatja, sötétebb mint sejtettük, és a nemzetnek s annak élén a törvényhozásnak nem szabad a dolgok meztelen valósága elöl szeméit eltakarni.

Az előzményekből is eléggé kitünhetik, hogy az országos költségvetési munkálatok azok, melyeket tagjainak érdekeltségénél fogva körünk komoly és tüzetes megvitatás tárgyává tett, s ezekben oly eredményekre jutott, melyeket már csak azért is ösztönözve érezzük magunkat az egylet korlátain túl a mélyen tiszt. Képviselőház tudomására juttatni, mert az eddig az irodalom terén fölmerült vélelmek és felfogásoktól lényegesen eltérők, és a közvetlen érdekeltnek nézetei a számbaveendő tekinteteknek mindig haszonvehető anyagát képezhetik a törvényhozás előtt is.

A háztartás rendezettsége dönti el a családi életben is annak vagyoni sorsát, az államban pedig éppen milliók jólétét.

Nincs e tekintetben állam, mely szomorubb tanulságokat nyert volna, mint éppen a miénk a letelt két évtizedben s mai bajaink gyökér oka éppen ezeknek utóhatásaiban rejlik, éppen ezért követel tőlünk az állam-költségvetés gondosabb tanulmányozást és fokozottabb óvakodást a megoldásban.

Minden államháztartásban három főkérdés iránt kell tisztába jönnünk, s ezek iránt magunknak tiszta, világos s minden csalódástól ment tudomást szereznünk :

1-ör Az állam elháritatlan évi szükségleteinek fedezését megbirja-e annak rendes évi bevétele, azaz szükséglet és fedezet közt meg van-e a sulyegyen?

2-ör Az államszükséglet meghatározásában el van-e találva a takarékoság azon józan mértéke, mely nem fukar a kormányzat — de nem pazar az állam — kárára?

3-ör Az állam fedezeti rovatai, melyek csaknem kizárólag az adó-nemekből állnak, nem haladták-e meg azon mértéket, melyen túl a közjólétet támadják meg, az ingatlant tőkájében, az ipart létezésében nem fenyegetik-e?

Már maga a kérdések ilyképi állása, melyek nélkül pedig államköltségvetés mivolta felől szólni sem lehet, bizonyítja, hogy ily munkálat feltéti vélemény nem is képzelhető a nélkül, hogy a fennálló egész rendszer elemzésébe ne kellessék szükségkép becsatlakozni.

Mi sem tehetünk egyebet, mint ez alapnézet fonálán indulva az igen hiányos statistikai adatokból tájékozást keresve mind kormányzati, mind adórendszerünk némely feltünőbb hiányait kijelelve, a törvényhozás behatőbb tárgyalásainak anyagokat nyújtani, s ezáltal ezen legéletbevágóbb ügy minden oldalról megvilágosításához némi adalékkal járulni.

Ezen alaplól kiindulva, mi az országos költségvetési nagy munkálat egész foglalatját komoly megvitatás alá vevén, következő eredményekre jutottunk :

A költségvetési munkálat összehasonlító mérlege végkép 10 millió felesleggel záratik be.

Azonban, miután a rendkívüli fedezetek rovatában a felvett nemzeti kölcsön 30 millió összegben befoglaltatik, e mérleg feleslege illusorius; sőt 20 millió teherszaporodás tümmék ki, ha ezen 20 millió nem productiv beruházásokra volna a rendkívüli szükségletek rovatában kiadványozva.

Igy ezen 30 millió kölcsön, a mennyiben a nemzet éppen ennyivel szaporodott új adósságát, részint készpénzben, részint beruházások értékében kiegyenlíti, a mérlegeredményre befolyással nincs.

Átvizsgáltuk továbbá a rendkívüli szükségletek egyes rovatait is, és azokat olyanoknak kelle felismernünk, melyek a rendes évi kiadások rovatát ha nem képezik is, de mennyiben elutasíthatlan építkezések és évenként szükségelt ut- és vizszabályozások s a t. minden esetre megteendő kiadásokul jeleltettek ki, ezért a folyó évi szükséglethez kelle számítanunk.

Ezeket így kezelve, kifejlett előttünk a folyó évi szükséglet összege gyanánt a költségvetésből . . . . . 115.915,800 frt

Ennek fedezetül találtunk az évi kiszámított mindennemű rendes jövedelmeket felvéve . . . . . 98.680,000 frot
pénzverési nyereményt 900,000

Összesen 99.580,0000 frot

Ennyi a valóságos fedezet, miből 16.335.800 frt merül fel, melyet rendes évi bevételünk nem fedezhet.

A fedezeti tételek ugyanis következőkből állanak:

Activák: a közösökből hazánkat illető rész	8.058,800
államjavak eladásából	90,000
urbéri kötvények s bordézsmá váltságból	570,000
adó-hátralék a multból	6.372,000
bérleti hátralékokból	1.245,000

16.335,800 frt

Senkinek sem juthat eszébe a felett vitába ereszkedni akarni, mennyi az önálló állami háztartásunk első évi mérlegéből felmerülő hiánylat valósággal? Maradjunk ama csalhatlan ténynél, hogy a folyó év elháríthatlan szükségleteiben $16\frac{1}{3}$ millió fedezet nem a rendes bevételekből, hanem az állam activáiból egyenlítetik ki s ez legkevésbé sem háritja el a mérleg-eredmény azon tényét, hogy állami háztartásunkban már kezdetben a bevétel és kiadások közti súlyegyen hiányzik.

A kezdet ily állapotában kevésbé nyugtathat meg azon kilátás, miszerint a szabadabb fejlődés s emelkedett anyagi viszonyok az ország jövedelmeit is tetemesen emelendik, mert amnyi tételt találunk a költségvetési munkálatban kétségbeejtőleg megszorítva, mint például a városi törvénszékek kárpótlását, az ut- és vizszabályozási, kiválólag a népnevelési kiadásokat stb. hogy a fokozandó jövedelemnek mellette, mindig kényserüleg eléáll a fokozott szükséglet is.

A mérlegből ma felmerülő hiány követeli a törvényhozástól, hogy mindenekelőtt az államkiadások egyes rovatait szigorú birálat alá vegye s azokban az utolsó fillér a lehetőségig megtakaritassék.

Ha az egyes miniszteri szakok központi költségvetéseit csak futólag áttekintjük is, arról győződünk meg, miszerint azokban tetemes megtakaritásokat lehet tenni.

Mi, hivatásunkhoz képest, tájékozásul némieket akarunk kiemelni:

Hogy a parlamentarís kormányzati rendszer költségzaporodással jár, ez senkit meglepni nem fog, némi tájékozást még is nyujt, ha a mostani kormányzat kiadásait az előbbivel összehasonlitjuk.

E részben más összehasonlitó adatok híjában egy röpirat adatait vettük összehasonlitásunk alapjául, mely 1864-ről épen Veninger Vincze miniszteri tanácsos ur által összeállitva, az alaposág hitelével kínálkozik.

A változott viszonyok miatt csak alább jegyzett négy miniszteri szakkiadásait vettük összehasonlitásba, és következő eredményre, jutottunk:

A szorosán vett Magyarország területére számított kiadások

	1864-ben	1868-ban	több most
Közigazgatás (belügy)	5.580,854 frt	7.891,155 frt	2.310,845 frttal
Kereskedésügy	— — „	1.121,500 „	1.121,500 „
Igazságügy	913.128 „	1.967,900 „	1.054.772 „
Cultus és nevelés.	224,033 „	1.111,000 „	886,967 „
Összeg:	6.718,096 frt	12.091,555 frt	5.378,459 frttal

A kormányzat tehát csak e négy miniszteri szakban közel 100%-al emelkedett a költségben.

Ovakodtunk volna ez összehasonlítást tenni, ha ezen eredmény magában a rendszer különbözőségében rejlenék, de épen ez az, mit kétségbe kell vonnunk és állítanunk, hogy felelős kormánynak szükségkép takarékosnak is kell lenni.

Ha már most a szaporodott kiadások fonalán a költségvetés részleteinek taglalásába bocsátkozunk, könnyen találunk a takarékoság érdekében tételeket, melyeket egészben részletezni nem feladatunk, csak tájékozásul kívánunk némieket megjelelni, például:

A főispánok fizetései a múltban tetemesen nagyobbak voltak az igaz, de akkor a fizetések három osztályát látjuk feljegyezve, a mi mindenestre indokolt és okszerű intézkedés vala.

Most is találunk egyes kissebb megyékben mint Esztergam, Moson, Árva, Kraszna, Középszolnok, Hajdukerület 3000 frtos fizetéseket feljegyezve. De ekkor nem bírjuk megmagyarázni, miért fizettetnek a kövári, ugocsai, zarándi, krassói, jászkunkerületi főispánságok ugymint bihari és pesti? Nem volt-e indokolva a mérsékelt fizetésekben is az osztályozást megtartani?

Továbbá: ha a magyar megyék kimutatott kiadásait elemezzük, úgy találjuk, hogy a megyék költekezése, térfogati és népességi arányban fellette különböző. Némelyekben nem haladja meg a költekezés egy négyszög mértföldre számítva az 1000 frtot, népességre számítva a 40 krt. Más megyékben ezen arányokat véve összehasonlítással majd megközelíti a kétszeres költséget. Pedig az természetes, hogy térfogati és népességi arány van főleg a közigazgatás költségeire befolyással.

De mi általában a rendszert magát alapjában hibásnak tartjuk.

Mert minden megye egyenes érdekellentétbe van helyezve az állammal, épen mint ezelőtt idegen kormányzat alatt.

Minél nagyobb budgetet készít és küzdhet ki magának a megye évi költségeinek fedezetére, annál több pénzt vezet vissza a megyébe a kiszolgáltatót adóból, természetesen az állam kárára.

Ez ösztön a pazarlásra, nem a takarékoságra.

A községek és városok, melyeknek lakói az országos adót egyenlő kulcs szerint fizetik, azonfelül saját községi és városi terheiket magok viselik, míg a megyék költségeit az ország fedezi.

Ezen igazságtalanság legkirivóbbá lesz az igazságszolgáltatás terén, midőn a megyei törvényszékeket az ország, a városiakat maguk a városok

fedezik, holott a mezőgazdasági üzlet gyökeresen átalakulván a pénz és kereskedelmi viszonyok a gazdát is mindinkább városokhoz kötik, és az ügyletek körüli igazságszolgáltatás mindinkább kizárólag a városokra nehezedik.

És e pontnál nem tehetjük, hogy kissé meg ne állapodjunk.

Államháztartást józanul elrendezni ott sem könnyű feladat, hol a politikai rendszer már tisztába van hozva és az államszervezeti gépezet minden részeiben ismert és már megállapított.

Nálunk, hol politikai intézményeink még teljes régi zavarban vannak, helyes állam-költségvetés — lehetetlen.

Alább egyes miniszteri osztályok szervezésének taglalásánál ki fog világosan tűnni, miként függ össze a rendezés maga a költségvetéssel s a költségvetés mikint mutatja ki ellenmondhatlanul a rendezés szükségét is.

És ez épen, a mi figyelmet követel.

A nemzeti kormány ma az 1848-ki törvények alapján áll. Ha azon alaphoz, melynek kivivásán hazafi buzgalommal küzdött, híven akar kormányozni, nem mentheti fel magát azon kötelességtől, hogy ezen törvények elfogadott s fenntartott rendeleteinek életet és érvényt szerezzen az országban, és ennek nem csak kezdeményezése, de erélyes keresztülvitele is a mostani kormányra háramlott feladat.

Az országos költségvetésnek részletezései arról tesznek tanuságot, miszerint minden a régiben marad s e költségvetésen az 1848-ki szellem befolyásának nyomát nem bírjuk fölfedezni.

Mi legalább úgy vagyunk meggyőződve, hogy ha az 1848-ki törvények szellemének őszintén meghódolva a polgári jogegyenlőséget érvényre akarjuk emelni, akkor a városi és megyei hatóságoknak, a városi és megyei törvényszéknek mint osztályokra terjedő bíróságoknak fennállni tovább nem lehet.

A helyi és a kerületre terjedő bíróságoknak jogköre egészen különböző s azoknál nem a személyek minősége, csak a jogkérdések természete képezhet különbséget, de az semmikép sem állhat fenn, hogy külön osztályok külön bíróság alá tartozzanak egy helyen, s egyiknek igazságszolgáltatását az állam, másiknak az osztály maga fedezze.

Sőt mi evvel ellenkezőleg nemcsak az osztálybíróságok e különbségét fenntartva látjuk a költségvetésben, de még a külön foglalkozások külön bíróságának elvét is fennhagyva találjuk a bányabíróságokban.

A bányászat privilegiált állása az országban megszűnt. A bányatulajdon körüli kérdések megítélése képezhet külön sectiót, miő az urbéri, büntető és polgári kérdések, melyek szinte szakavatottságot igényelnek ma már. De külön birói testületeket fenntartani annyival kevésbbé indokolt, miután tényleg elfoglaltatásuk sincs.

Az államháztartás költségeit mindig a kormányzati rendszer minősége dönti el, következőleg a költségvetés helyes voltát megbírálni a rendszer bírálata nélkül lehetetlen. S ez annyival sürgetőbb feladatunk, miután látjuk, mikint erőködik a szomszéd osztrák kormány a kormányzati decentralisatió helyes módozatait megtalálni s a kormánygépezet egyszerűsítésében az államháztartás súlyegyenét helyreállítani.

A mondottak igazságát senki sem ismerte el inkább, mint maga a mélyen tiszt. pénzügyminiszter ur, ki az országos költségvetés tárgyában annak árnyoldalairól szólva, kimondotta: hogy ha majd a törvényhozás egy egészséges községi, és életerős helyhatósági rendszert hozand életbe ha mindazt, mit az állam magasabb érdeke végett központosítani nem szükséges, a hatóságok fogják végezni s saját kiadásait az államkormány felügyelete alatt megszavazhatni, — akkor lehetend a kiadásokat mérsékelni.

Sőt a mélyen tiszt. pénzügyminiszter ur még a hatóságokkal eljárás módját is szabatosan kijeleli ugyanakkor, mihez mi csak azon tiszteletteljes kérdést koczkatatjuk:

Mi áll utjában a m. tiszt. kormány és Képviselőháznak, hogy a mit államháztartásunk jelen szomorú állásában a megtakarítás tekintetében helyesnek lát, meg is tegye?

Az osztrák kormány a mint a Belcredi-miniszterium alatt a kormányzati elválás kezdetét vette, azonnal példáját adta annak, hogy a megtakarításoknak a központi kormány szervezetében kell kezdetét venni.

Fennálló complicált gépezetet egyszerűsíteni csak áldozatokkal lehet, de hol a gépezetet még fel kelle állítani, mint nálunk, ott azt szükségtelenül complicálni, nagy tévesztés vala, mert a munka szaporodásával az erőt gyarapítani igen könnyű, létező feleslegeket apasztani, mindig kedvetlenséggel járó dolog.

Az országos költségvetésben előttünk állván a központi kormányzat egész mostani szervezete, nem tehetjük hogy annak minőségét is némileg elemzés alá ne vegyük annyival is inkább, miután mint fennebb kimutattuk, a mai kormányzat négy miniszteri osztályában a költségek tetemesen emelkednek.

Most a kormányzat fennebb elsorolt ágaiban így állunk:

	K i a d á s :			
Belügy: 140 hivatalnok, 38 szolgál, összesen 178 személy:				321.500 frt
Cultus: 132 " 16 " " 148 "				239.000 "
Igazság: 79 " 15 " " 94 "				223.000 "
Keresked.: 51 " 9 " " 60 "				158.000 "

A belügyminiszterium vezeti az ország egész politikai kormányzatát és felügyeletét, majd kétszáz hatóság feletti ellenőrséget, hogy ennek kellő személyzettel kell birnia, ezt értjük annyival inkább, mert a végrehajtás súlya majdnem e miniszteriumra nehezedik.

De már azt épenséggel felfogni nem bírjuk, miért van a kultuszminiszteriumnak csak 8 hivatalnokkal kevesebb, mint a belügynek?

Továbbá a belügyminiszterium, mely annyi hatóságok költségvetéseit ellenőrzi s részletezve vizsgálat alá veszi 66 számvevőségi hivatalnokot állít fel, de ha a belügyi kormányzat evvel beéri, nem bírjuk belátni, mit csinál a kultuszminiszterium 68 számvevőségi hivatalnok egész seregével?

És ezen eljárásban ismét a szellem az, mi megdöbbenő.

Ha a kultuszminiszterium komoly és őszinte intentiója volna, az

1848-ki törvényeknek életet és érvényt szerezni, akkor annak a confessionális egyenlőség törvényben kimondott állapotára kell működnie, ez esetben pedig a szabad vallások felekezeti önkormányzata állván elő, a kultuszminiszterium teendője az állam felügyeleti jogára szorítkozik jobbadán. S akkor mire ezen roppant hivatali armatura?

De ezen szervezésben még kiáltóbb anomaliák tanuságát is találjuk.

A kultuszminiszteriumnak 68 hivatalnokra terjedő számvevőségi személyzetének magyarázatát csak részben ugyan, de némileg mégis az alapítványi javak kezelésében találjuk.

Ezen fundationális javak az 1790-ki 26-ik törvényczikk 12. §-usa szerint a kath. hitfelekezet egyházi és iskolai alapját tevén, ezelőtt a magyar kir. helytartótanács felügyelete alatt vegyes bizottmány által kezeltettek.

Ma mint kultuszfelekezet vagyont a kultuszminiszterium kezeli.

Azon tisztelet és bizalom minden érintése nélkül, melylyel a kultuszminiszter ur személye iránt mindenki viseltetik, szabad mégis kérde-nünk: lehetséges-e az rendezett államban, hogy ennyi vagyont minden nyilvános felelősség nélkül kezeljék?

E kezelésnek nyomát mi csak a kultuszminiszteriumi számvevőségben találtuk fel, de akkor előállott a kérdés: ha ezek saját specificus cél-
laikra, más kamarán kezeltetnek, lehet-e ezeknek számvevőségét az állam terhére róni?

Átalában a miniszteri többi osztályokban is oly felszerelést látunk felállítva, mely tán egykoron a fokozott nemzeti élet korszakában nyerhet tehetőségi kört, de ma még alig adhat némi életjelt.

Az igazságügy például ma még codificationális ügyekkel el van árasztva, de később felügyeleti és csekély codificationális feladatán túl más hivatással alig bírand.

Ellenben a kereskedelmi miniszterium gazdasági, ipari és kereskedelmi osztályai alig tehetnek ma valamit, a minthogy életjelök oly halvány és nyomtalan, mikép létezésökről még csak az országos költségvetés számjelei tanuskodnak.

Előttünk pedig tisztán áll, miszerint a súlygyen helyreállításában a kényszerű takarékossgot a központi kormányzatnál kell megindítani, mely ha maga nyújt példát a hivatal felelőségében az ország hatóságai-
nak, melyek az állam terhére kormányoznak, nem mérhetjük ma meg, ez uton hová juthatunk.

E pontnál ismét nem tehetjük, hogy magára a rendszerre nézve né-
mieket elhallgassunk:

A központi kormányzat cselekvő működésének súlya most és jövőben két miniszteriumra nehezedik jobbadán.

Ez a bel- és pénzügyminiszterium. Egyik a régi kormányzék, másik a régi kamara teendőinek súlyát vette át. Ezen miniszteriumoknak erős felszerelését felfogni és érteni is bírjuk.

De a kultuszminiszterium vallásfelekezeti önkormányzat elve mellett, Az igazságügyminiszterium már felügyeleti hivatásánál fogva —

A közlekedés és közmunka miniszterium vállalkozási rendszer és hatósági közmunka-kezelés mellett

Földmivelés ipar és kereskedelmi miniszterium a köztevékenység szabad működése mellett — mindannyian merőben csak felügyeleti hivatással bírnak, s ehhez alkalmazott egyszerű hivatali szervezetet is követelnek.

Midőn tehát az ország oly szokatlan nagy apparatust lát, méltán esik az n aggodalomba, nem fogunk-e ez által a más államok azon szerencsétlen helyzetébe jutni, mitől éppen azok is menekülni készülnek, midőn minden intézkedés a központi kormányhoz centralisáltatik s a mindenbevaló avatkozásban a tartományok minden életképessége elfullad.

Hogy a fenn elsorolt miniszteriumok mai összeállítására a felügyeleti hivatás józan kezeléséhez nagyon is túlterhelt szervezettel és sok felesleges elemekkel bírnak, arról rövid áttekintés meg fog győzni mindenkit.

Azt sem hagyhatjuk említés nélkül, miszerint az ő Felsőge személye mellett miniszterium is, noha annak mostani egyszerűsítése nem igen ígérhet megtakarításokat, de állandóan rendszeresíteni a jövő tekintetében csak annyit lehetne, a mennyi a valódi szükségletnek megfelel.

Nem érezzük magunkat hivatva, de nem is bírnak a szükséges adatokkal, hogy mi az államháztartás egyes kiadási tételeit részenkiint tüzetes bírálat alá vegyük. Inkább csak általános tájékozó nézeteinket akarunk néhány kiáltóbb példában megvilágítani, a mélyen tiszt. Képviselő ház feladata leendő részletezés művét végbevinni.

S ezekben befejezhetnők az államháztartás kimutatott kiadásaira nézve észrevételeinket, ha nem tartanók megróható mulasztásnak egy tárgyat, habár az kényes, elhallgatni.

Ez a nyugdíjak örökölt terhe.

Nem tartozunk azok közé, kik a különböző politikai rendszerek korszakában az egyént is a rendszer szempontjából ítélnek el és annak betudása alá helyeznők; sem azok közé, kik történelmi fejlődések változatainál utczai mértéket szeretnénk használni; vagy midőn szerény körben hivataloskodó családfő létéről van szó, divatos kárhoztatásnak vetnők áldozatul azokat, kik ha szolgáltak is, de telhetőleg jól igyekeztek szolgálni mostoha időkben.

Azt is természetesnek tartjuk, hogy politikai nagy catastrofa után, a mint sok idő telik le, míg a dolgok a rendes vágásba visszajutnak, úgy a rendszer váltakozások is, mindig sok egyént használnak el.

Azon elvnek azonban, hogy a rendszer bukásaiból keletkező károk minden következményeit az állam viselje, meg vannak józan határai.

A politikai rendszerváltozások nemcsak egy rendszer hivatalnokaira, de minden viszonyokra többé kevésbé kihatnak. Néha igen tetemes beruházások, ipar-telepitések sorsát döntik el. Példa reá a birodalom vasipara, példa a szesz-export sorsa s több efélék.

Ha már most az ily politikai hullámzások elháríthatlan következményeit az államban létező annyi érdek érzi és nyomásaít viseli a nélkül, hogy az állam irányában kárpótlási igényt emelne, miért legyen éppen a

hivatalnoki kar feljogosítva teljes kielégítést a minden mértéket haladó nyugdíjazásban lelmi, ezt sem igazsággal, sem a méltó s az általunk is méltányolt magasabb tekintetek kiméletével összeegyeztetni nem tudjuk.

Naponkint szemünk előtt bolyongnak számtalan áldozatai a politikai viharoknak, kiket törvényes formák közt adott parancsszó s kész engedelmességek taszított mai elhagyatottságukba. S a nemzet nem látja magát szegény s nyomott anyagi körülményei miatt azon helyzetben, hogy sorsukon érezhetőleg könnyítsen, ennek tudatában nem szórhatja bőkezű pazarlással a terhesen fedezett adót olyan hivatalnokok pazar nyugdíjazására, kik a koronás Király által is elítélt szerencsétlen rendszer fő támaszai s előmozdítói voltak.

Kell tehát ebben is határnak és mértéknek lenni, s mi nem tartanók a szükséges takarékoszággal megegyezőnek, ha a törvényhozás e rovatba is rostálólólag be nem tekintene s a kellő kimélettel, de nem feledve anyagi helyzetünket, a méltányos reductiókat nem tenné.

Mindezekben ohajtottuk a mélyen tiszt. Képviselőházat meggyőzni arról, hogy az országos költségvetés államháztartási rovataiban tetemes megtakarítások lehetségesek, melyeknek összegét számban kifejezni, csak a részletezés alkalmával lehetend.

Térjünk már most az állam-költségvetés lényegesebb másik ágára: a fedezet kimutatására s elemezzük annak mivoltát, hogy némi tájékozást nyerhessünk:

A rendes fedezet t. i. a remélhető állambevétel így számittatik fel az országos költségvetésben:

1. Egyenes adók	54.744,000	frt
2. Fogyasztási adók	10.723,000	) "
3. Jövedékek	20,875,000	" "
4. Illetékek	9.393,000	" "
5. Államvagyon	2.858,000	" "
6. Bányailleték	29,000	" "
7. Járulékok, tanpénzek	58,000	" "
	<u>Összeg</u>	98.680,000

Ez volna tehát a magyar korona országainak folyó 1868-ik évre kiszámított vagy is számításba vett egész jövedelme.

Hogy mennyire állhat meg valamely előszámításba vett kimutatás, mely különben is felvételeken alapszik, azt csak más évek tényleges eredményeinek összehasonlításából lehet megítélni.

Előttünk most Magyarországot illetőleg az 1864-ki és a magyar korona tartományait összevéve az 1865-ik évi kimutatások állanak. Kénytelenek vagyunk emélfogva az összehasonlításokat ez utóbbi év összehallításaihoz tenni. Ezen (1865) évi kimutatásokat azért is kelle összehasonlításaink alapjául választani, mert a kormány maga — nem lévén még

az 1867-ki adatok összeállítva — az 1866-ki adó-alapokat használta előirányzati felvételeiben, miből a fogyasztási apadás igen megmagyarázható.

1865-ben így állott a magyar korona tartományainak nyers jövedelme :

1. Egyenes adó	38.611,227 frt
2. Fogyasztási adó	13.094,917 „
3. Jövedékekből	31.782,948 „
4. Illetékek	16.970,838 „
5. Állambirtokokból	28.632,875 „
6. Határvidék összes adója	2.516,964 „
	<hr/>
	Összesen 131.609,769 frt

Az itt 1865-ik évre kimutatott jövedelem és az országos költségvetésben most kiszámított fedezeti bevétel közti nagy különbség közel 33 millió azonnal feltűnik.

Azonban e különbség magában a számítási kimutatás hiányában fekszik. Az 1865-ki számtétel minden közkezelési ágakat egész nyers bevételeikkel kimutatja, míg a mostani országos költségvetésből igen sok ága a közkezelésnek ki van hagyva.

Különösen még azon hiba is csuszott be a mostani számításokba, hogy némely tételekben a nyers, másokban a tiszta jövedelem iratott a fedezeti rovatokba s így summáztatott.

A bányászat és pénzverde például 1865-ben 19 milliót meghaladó értéket képvisel nyers jövedelem gyanánt, míg a tiszta nyereség ebből csak 1.331,908 frtot tett.

A mostani költségvetésben az állami bányagazdaság kimutatását nem találjuk. A mi abban 29,000 frtban bányailleték gyanánt említetik, az magánosoktól bejövő s a kereskedelmi miniszterium által kezelt jövedék.

Továbbá az 1865-ki kimutatásban az államjóságok és államerdők nyers jövedelme 9.531,590 frtban van feltéve, a mostani költségvetésben a rendes fedezet alatt az államvagyon 2.859,000 frtban van feljegyezve, mint a miniszter úr felemlítette nem nyers, de már tiszta jövedelem.

Ezen hiba azonnal feltűnő lehetett mindenkinek, ki az államszükségleti kimutatásban a pénzügyminiszterium szükségletét 7.376,000 frttal látta bevezetve, míg a közös volt pénzügy kiadása 130 milliót meghaladta az előbbi költségvetésekben.

A két kimutatásnak ezen különbözősége nem engedi az összehasonlítást a maga egész összegében. Azt mindenesetre tévesztésnek kell tekintenünk, hogy az állami fedezet egyes rovatai nem egy alapon vannak összeállítva, hanem a nyers és tiszta bevétel együvé téve, továbbá hogy a bányászati, ipar állami üzlete, a posta és távirtda, a vámjövedék a kimutatásban teljesen hiányzik.

Ezen körülmény természetesen hiányossá teszi az országos költségvetést és más évek eredményeivel összehasonlítást nem enged meg, minél fogva mi az országos költségvetést ezen hiányosságában, hol 30 milliónyi

érték kezelésének kimutatása kihagyatott, így revisibilisnek nem tart-
hatjuk.

Atalában is maig csak az államszükséglet részletezett kimutatása
adatott a törvényhozók kezébe, az állam költségvetés lényegesebb része
t. i. az államkiadások fedezetének részletes kimutatása még nincs a tör-
vényhozás birtokában.

Mindez azonban nem áll annak útjában, hogy a közlött sommás ada-
tokból összehasonlításokat ne telessünk, s ezeket amnyival kevésbé mel-
lőzhetjük, mennyivel kiáltóbbaknak találjuk az eredményeket, melyek a
közfgyelnet teljes joggal igénybe veszik.

Ha az 1865. évi és mostani kimutatásokat egybevetve rovatonkint
összehasonlítjuk, így áll az eredmény:

Adónemei	1865	1868	Többlet	Kevesebblet
I. Egyenes adók.				
Föld-adó	25.420.695	34.850.000	9.429.305	—
Ház és épület	2.002.641	3.077.000	1.074.359	—
Ház osztály-adó	1.803.430	2.900.000	1.096.570	—
Személy-kereseti adó	5.145.000	7.400.000	2.255.000	—
Jövedelmi adó	3.989.000	6.500.000	2.511.000	—
Egyébb jövedelmek	250.461	17.000	—	233.461
II. Fogyasztási adók.	38.611.227	54.744.000	16.366.234	—
Szesz-adó	6.666.200	5.500.000	—	1.166.200
Bor és must	2.655.000	1.923.000	—	732.000
Sör-adó	957.000	1.005.000	43.000	—
Hus-adó	1.751.000	1.580.000	—	171.600
Cukor-adó	1.042.000	720.000	—	322.720
Más bevételek	22.367	—	—	22.367
III. Jövedék-adó.	13.094.917	10.723.000	—	2.371.917
Só	14.116.510	10.200.000	—	3.916.510
Dohány	15.016.978	9.575.000	—	5.441.978
Lottó	2.695.460	1.100.000	—	1.595.460
IV. Illetékek.	31.782.948	20.875.000	—	10.907.948
Bélyeg	3.580.790	3.387.000	—	193.790
Dij- és jogilletékek	6.677.703	5.860.000	—	817.703
Ut- és hidvám	634.910	129.000	—	505.910
Posta és távirda	3.853.524	—	—	3.853.524
Fém-jelzés	—	17.000	17.000	—
Taxák	220.167	—	—	220.167
	14.967.094	9.393.000	—	5.591.094
	98.456.186	95.735.000	16.426.234	19.104.420
Többi minden más be- vételek összege	33.153.583	2.945.000	—	—
	131.609.769	98.680.000	—	32.929.769

Lesujtók mint az önvád a tények, melyek e táblázatból a nemzethez
szólnak. Ha még e látpontról sem tájékozunk magunkat, az utirány felől

melyen haladunk, ha még most sem vesszük figyelembe az örvényt, melynek szélére jutottunk, akkor pusztulásunk el nem hárítható.

1865 a politikai kedvezőbb fordulat, a multakkali szakítás éve. Ez év végén lépett össze a magyar törvényhozás is.

1868 a mult évben végrehajtott koronázás után a fejedelem a szomszéd népekkeli szent frigynek első éve.

1865 azon év, melyben a régi kárhuzatos rendszer culminált s a népek nyomásának pusztító követkevései a tetőpontot elérte, a mostoha állapotok a tetőre jutottak. Ez azon év, mely két időszakasz közt az elválasztó mesgyét képezi.

Ez éven innen a legszerényebb követelés lehete, hogy rosszabb állapotra ne jussunk.

S mintha sajtyszerű átok feküdnék fejlődésünk folyamatán, a mint világosodik a tér a politika egén, úgy sötétül a láthatár anyagi viszonyainkon, míg ma kétségbeejtő tényeknél találjuk magunkat.

Távol vagyunk minden gondolattól, hogy virágbeszédben, akarnánk az államélet legkomolyabb prozai ügyében szólni a mélyen tiszt. Képviselőházhoz.

De ohajtanánk azon leverő érzeményeket némileg ecsetelni, melyek az állapotok ily sülyedésének láttára a hazafi keblet elszoritják, hogy a parancsoló szükség kiáltó szavát valahára megértse a nemzet, s megálljon az örvény szélein, hova anyagi állapotait eljutva e táblázatból világosan láthatja, midőn az egyenes adók roppant emelkedése, a fogyasztási adók hasonló csökkenésével oly kirívó ellentétben merül fel.

A földadót például, mely az ország népességének aránytalan nagy részét, több mint harmadfél millió birtokos családot érint, ily progressióban találjuk fejlődni:

Midőn Magyar-, Erdély- és Horvátországban a földadó behozatott, azon időtől

1851-ben tett a földadó	. 13.682.984	frtot
1856-ban " "	. 16.569.728	"
1857-ben " "	. 19.272.754	"
1859-ben " "	. 20.636.034	"
1861-ben " "	. 22.157.626	"
1865-ben " "	. 25.420.695	"
1868-ban " "	. 33.850.000	"

A politikai fordulat évétől számítva, mint látjuk a földadó még fokozottabb arányban emelkedik, s ha az előbbi évek átlagát 1851-től 1865-ig azaz 15 évet számítunk, nem esik egy évre több emelkedés 800,000 frtnál, míg az utolsó két évben egyegy évre 4 milliót meghaladó roppant emelkedés mutatkozik.

Ha már most egybevetjük más államok földadójának állását: Angliában a föld tiszta jövedelmének . . . . . $6\frac{3}{4}\%$ -jét

Franciaországban . . . . . $7\frac{1}{8}\%$ -jét

Poroszországban éppen csak . . . . . $5\frac{1}{4}\%$ -jét fizeti, míg nálunk 1854-ben, már eleve 16% -re igazított ki s azóta folyvást

emelkedett, országos pótdadó 8 kr, földtehermentési pótlék 56 kr, hadi pótlék $33\frac{1}{3}$ kr, összesen $97\frac{1}{3}$ krral minden adó forinttra; ha ily arányban halad az emelkedés, ha ez politikai ügyeink fordultával sem talál nyugpontot és megállapodást, hova jutunk szükségkép, nem szükség magyarázni.

Az egyenes adók 865-tőli emelkedését illetőleg, legyen elég a megszomorító állapot táblázatát ide igtatni:

Az egyenes adó rovatai 1865-ik évhez mérve ekkint emelkedtek:

földadó	37 ⁰ / ₁₀ -el
házaadó	50 ⁰ / ₁₀ -el
ház osztályadó	60 ⁰ / ₁₀ -el
személy kereseti adó	44 ⁰ / ₁₀ -el
jövedelmi adó	64 ⁰ / ₁₀ -el, és mint

látjuk a táblázati kimutatásból az egyenes adók összes rovatai két év alatt szinte $16\frac{1}{2}$ millió emelkedést mutatnak az új költségvetésben.

A mily elcsüggesztő eredmény az egyenes adók rovatában ezen sebes emelkedés, oly kétségbeejtő a fogyasztási rovatokbani sebes apadás, mely a táblázatban $19\frac{1}{10}$ millió számban látszik kifejezve, de a miben 1865-ben a postai s távirtdai kiadások is befoglaltattak.

Az mindenesetre elvitathatlan tény, miszerint a fogyasztási rovatban $2\frac{1}{3}$, a jövedékekben szinte 11, az illetékekben $1\frac{1}{2}$ millió apadás vétetik előleges számításba. És ha ez valóság lehetne, kétségbe kellene esnünk.

Képzeltető-e, hogy a magyar korona tartományaiban, melyeknek rendes szükséglete a sóban négy millió mázsát meghalad, a fogyasztás annyira apadjon, hogy a leszállított ár mellett a sójövődék 4 millió forintot veszítsen a bevételben?

Azon egyenes arány, melyben a só drágulásával a fogyasztás is apadt, más helyen kimutatva lön.

Az azonban, hogy a sóár egy harmadávali leszállítása a fogyasztás egy harmadának csökkenését vonja maga után, kivált a mostani évnek kiválóan szerencsés conjuncturái közt, ezt sem felvenni, sem elhinni nem lehet.

A dohányjövődéknek is egy harmadot meghaladó apadása még megfoghatlanabb, mert a dohány ára nem szállott, azt pedig, hogy kevesebbet pipáznánk, elhinni senki sem fogná, állítani: hogy ma szegényebbek vagyunk mint 1865-ben a gondviselés elleni hálátlanság volna. Ha még is aránylag ily óriás apadás lehető volna az államjövődékben, ennek oka másutt rejlenék, de ez épen követeli a törvényhozás komolyabb figyelmét.

A lotto-jövődék 60%-nyi alászállását sem látjuk semmi által indokolva.

Átalában pedig, ha 1865-től idáig a letelt két éven keresztül a fokozatos alászállást a múlt évek kimutatásai igazolnák is némileg, még is azt kellene állitanunk, mikép az 1867-ik év második felének s a folyó évek rendkívül kedvező alakulása az országos fogyasztást ismét tetemesen emelte.

De legyenek a felvételek bármikint, mi az összehasonlító táblázatban következő kétségbeejtő arányokat találunk:

1865-ben volt az egyenes adók	
összege	38 millió
a fogyasztási adók teljessége	62 „
1868-ban az egyenes adóké	54 „
a fogyasztási adóké	40 „

És az adónemek e fordított aránybani alakulása az, mi az országot okvetlenül elszegényíti.

S e szerenesétlen alakulás mint fennebb kimutattuk, épen a politikai jobb fordulat korszakára esik, mintha szabadsági fejlődésünk és vagyoni gyarapodásunk közt benső ellentét léteznék, mi mindenesetre érdemes is, de égetőleg szükség is, hogy a törvényhozás által figyelembe vétessék: mert e látszat oka épen a kezelésben rejlik, nem a politikában, de az adminisztrációban.

Vigasztalásunkra lehet, hogy előttünk mindenben tört út van, s nekünk csak az alkalmazás módozatait kell helyesen eltalálnunk.

Az európai culturalis államok újabb alakulásai oly rendkívüli költségekbe bonyolíták a népeket, hogy azoknak megbírására rendkívüli forrásokat kelle találni. Ez az adórendszer kísérleteinek egész láncz-sorát idézé fel s végkép eredményezé, hogy Anglia például mesés dimenziókat elért adóssági terheit rendületlen hitellel viseli, a francia állam kölcsönvételeihez tolu a töke mindig.

Ily rendkívül megszaporodott státusterhek az európai államokban az adórendszer régi alapjain elviselhetlenek volnának, de azon természetes igazság, hogy gazdag és szegény egyenlő mérték szerint nem adózhat, mert míg a gazdag csak fényűzési kényelmeinek részét áldozza a közterhekre fel, a szegény közvetlen napi tápszeréből szakítja el adóját, ezen tekintetek annak fürkészetére vezették a művelt államok kormányait, hogy módokat találjanak fel, melyekben az egyenlő adózási elvek mellett hiányzó természetes igazság követeléseit kielégítsék.

Ez azon eredményre vezette a kormányokat, hogy az állami adókra nézve :

1-ör annak fő-súlyát a fogyasztásra fektessék.

2-ör hogy még e mellett is a különös osztály-adó által az arányt helyesebbé tegyék.

A fogyasztásra fektetett adó nagy mérvü kifejtése azért felette fontos, mert annak mértékét kiki maga határozza el, s nélkülözés által menekülhet, s abban van sajátkép lehető legbevégzettebben az elv érvénysítve : miszerint mindenkire vagyoni állapota után háromlik a teher.

Az osztály-adók által pedig azon a természetes igazsággal meg nem férő arány egyenlítettik ki, hogy a 300, 3000, 30,000 és 300,000 frt jövedelemmel bíró polgárok nem egyenlő perzentualis mérték szerint járulnak a közterhek viseléséhez.

Mert míg a 300 frt jövedelmű család kenyerét vonja meg adójának pótlására, a 30 és 300 ezer jövedelmet bíró még kényelmeiben is alig érez csorbitást.

Mind két újabb adózási mód oly vivmányai az újabb államviszo-

nyoknak, melyek nélkül ma Európa mivelte és iparos államai nem állhatnának fenn.

Az országos költségvetésnek ez iránybani bírálata vezet bennünket a legmegszomorítóbb eredményekre, mert nemcsak az új exigenciák ezen követelményeit nem látjuk abban érvényesítve, sőt míg az adórendszer minden hiányaival a multból átvéve teljesen fenntartatik, adórendszerünk retrograd fejlődése aggasztólag lép elő.

Már fennebb kimutattuk az utolsó két év azon szomorú eredményét hogy a fogyasztási adók a helyett, hogy az állam jövedelmeit szaporítanának emelkedésben, óriás arányokban apadásnak indulnak.

Ezen apadás sehol sem fenyegetőbb mint nálunk. hol annak egész sulya az egyenes adó már is a csordultig túlterhelt tárgyaira nehezedik s minden falusi és városi birtokot pusztulással fenyeget.

Ezen fogyasztási apadás mindig kettőt jelez:

Egyik a nemzeti vagyonság süllyedése a közvetett adók egy osztályánál, minők az élelmi és fogyasztási cikkek: só, bor, hus, dohány s a többi.

Másik a létező adótételek magasságát jelezi, mely az ipart szükítve annak jövedékeit is apasztja, például a szesz, czukor, sör és a többinél.

Mindkét bajnak orvoslata az állam törvényhozásának és kormányának kezében van, ha az a viszonyok kellő felfogásával nyul a végetlen kényes ipari adóállapotok megoldásához, s ha a multakból annyi áldozatokkal megvásárolt tanulságokat számba veszi, s csak biztos alapok megszerzése után mondja ki döntő végzeményeit az adótörvényekben.

Európa ipar és kereskedelmi viszonyai a közlekedési s szabadsági óriás fejlődések által korunkban gyökeres átalakuláson mentek keresztül.

A mivelte államok töke s munka ereje a készitmények oly halmazát állítja elő, hogy az többé sem elzárást, sem védő korlátokat nem tür.

Ilykép omoltak egyszerre le minden védsorompok hazánk határainál is, és ma ott áll gyöngé, kezdődő, és induló iparunk a kulturalis államok megerősödött iparával szemben, miszerint egyenlő feltételek mellett van versenyre hivatva oly népekkel, melyeknél magas értelmi fejlődés felhalmozott töke és felesleg munka erő minden termelést annyira megkönnyít, mint nálunk mindezek hiánya mindent felette megnehezít.

És mi, kik e viszonyok hullámszásait évek óta érezzük s kik ez ügyet szakmailag ismerjük s mint létünk alapjait a mély érdekeltség figyelmével kísérvük, mondhatjuk a mélyen tiszt. Képviselőháznak: miszerint iparfejlődési utunkon épen most állunk a válság pontján.

A magyar törvényhozás és a magyar önálló kormány első indulása kényszerüleg dönti el a közel jövőre a hazai iparfejlődés sorsát is, mint ezt maga a mély. tiszt. pénzügyminiszter ur mély felfogással kimondotta.

Nem szükség a sürgés és tevékenység azon pezsgő, tán túlrohamos indulására utalnunk, mely napjainkban mutatkozik és a mint meglephet minden hazafit, úgy a gondolkozót némi aggodással is töltheti el.

A magyar föld anyagbani gazdagsága, az ipari áthelyezéseknek oly hajlamát költötte föl külföldi erőkben, hogy csak tapintatteljes lendület

kell most az államhatalom részéről, és beláthatlan dimenziókat nyerhet hazánkban az iparfejlődés áramlata.

Egyetlen tévesztett ballépés azonban a megindult szerencsés áradatnak gátat vehet, s a visszacsapás veszélyét állíthatja elő. Azt pedig mondanunk sem kell, hogy ha egyszer bizonyos áramlás más irányra kényszerül, azt ismét felénk visszavezetni azon ivadék, mely eljátszotta, bizonyosan nem képes többé.

A felénk gravitáló iparnak lendületét ma az dönti el természetesen, minő gondozásban látja az magát részesülni a törvényhozás, és minő oltalmat várhat a magyar kormány bölcsességétől s tetterejétől.

A két évtized alatt, mely időre éppen a nagyobb szerű európai iparfejlődés korszaka esik, Ausztria nem bírta saját iparát megvédeni, de annyi pusztítások mellett is az ausztriai iparosnak életrevalósága megvívott hihetetlen erőfeszítésben oly mostoha körülményekkel, minőket csak nálunk lehet találni, de képzelni nem.

Saját hazai iparosaink még sanyarubb körülményekkel vtvak, és ma itt állnak küzdelmeikért a méltó bért követelve az államtól, t. i. annyi oltalmat, hogy e nehéz versenyben az elnyomatástól, melyet idegen uralom alatt kikerültek, önállásunkban megóvassanak.

Csak akkor, ha a magyar is mint a többi népek, figyelmet és tanulmányozást fordítana saját ipar-fejlődési állapotaira, fogna meglepetni nem egy hazai kezdeményezés merészségén, mely daczolva a mostoha körülmények ezer nehézségeivel tört utat magának, s kiállításában telepítvényi alkotásaiban néha már az európai dimenziókat is túlhaladta.

Nem akartunk ebben nagyot mondani, nem is a jobbadán külföldi erők által kezdeményezett új vállalatokra vonatkozni, de itt van például egy pesti erők által életbehívott szesz-gyár, mely a létező hasonló kiállítások legnagyobbika Európában s naponkint 1000 mérő szemes életfeldolgozására s állandón 2000 darab szarvas marha hizlalására van rendezve, és készítményeiben egészen a kivitelre támaszkodik.

Agricol országban, mint a mienk, minő horderővel bír oly iparvállalat mely nyers terményeinket helyben feldolgozva, csak drága készítményeket exportál, azok fogják leginkább megítélhetni, kik némi fogalommal bírnak a talajban rejlő tőkéről s ismerik, mit teszen az, ha azon tőke mely a nyers termények hulladékaiban rejlik, az országnak megmentetik, és nem vitetik külföldre.

A mi gazdasági fejlődésünk kezdete hála a gondviselésnek azon korra esik, hol a tudomány föltárta előttünk a szomorú példák indokait, melyek Siciliát és Egyiptomot a mai sorsra juttatá termékenységeknek csökkenésében, s mely tanulságot Amerika is éppen most drágán fizeti.

Ha tehát bárhol is számot tenne ily szerű iparmozzanat, de magyar földön fokozott ápolást és gondozást követel nemcsak általános iparfejlődési, de különösen fontos magyar érdekből.

Nemzetgazdászati szempontból két fajtát az iparfejlődésnek hisszük mi létkérdésnek a jelenben, melynek kifejtését ennél fogva különösen előmozdítanunk önmagunk iránti kötelesség.

Egyik a malom-, másik a szesz-ipar ez utolsó közt kiválólag azon gyártelepítvények, melyek kivitelre dolgoznak, mert ezen gyárak azok, melyek hazánknak a termelési főágban t. i. a cerealékban a termő erő tökéjét mentik meg.

És még is ezen gyárak utolsója van a szőnyegen forgó adórendszerben komoly veszélynek kitéve.

Az illető érdekeltek a mélyen tisztelt Képviselőházhoz nyújtott emlékiratukban állapotaik nehézségeit kifejtették, kérelmeik indokolását ők sokkal tüzetesebben adták elő, hogy sem mi mélyebben taglalni hivatva éreznők magunkat.

Szabadjon azonban e kezdemény fennebb kifejtett fontosságára támaszkodva, önálló s az érdekeltek körén kívül eső állásunkban, nézeteinket is elmondani.

A porosz szeszgyártás folyvást diadalmasan foglalta el az áruhelyeket hazánkon keresztül is, míg gr. Larisch minisztersége alatt a kiviteli visszapótlással s az új szeszadó rendszerével belföldi kivitelünknek lendület nem adatott.

A múlt év termésmostohasága Poroszországban rést nyitott hazai iparosainknak, hogy a kivittelt megkísértsék nagyobb mérvben is, s e rést fel is használták állandó kereskedelmi összeköttetéseket szerezni és azokat megszilárdítani.

E vívmány kezdetleges fontosságát tüntesse elő következő statisztikai közlemnyünk:

1863-ban kivetett	25.000	akó	90%	szesz
1866 „ „	155,000	„	„	„
1867 „ „	230,000	„	„	„ és ma már a megrendelések nagyok.

A kivitel egész lehetősége a kormánynak azon szabályozásán nyert életet, mely által az átlagos adóztatás behozatott és az exportált szesznek fizetett adója teljesen és hiány nélkül lön visszapótolva.

Vétessek el ma a szeszgyártásról e kedvezmény csak kis részben is s a kivitel meg van szüntetve azonnal s az ez alapra állított szeszgyárak vagy kénytelenek a tultermelés felhalmozása által a belfogyasztásnál aránytalan áresökkenést okozni, vagy üzletöket bezárni.

Nem bocsátkoznánk épen ezen iparág részletesebb taglalásaiba, ha nem kívánók ebben kimutatni, miszerint induló hazai iparunk minden ágában a törvényhozás eljárásának következtetése döntik el azok sorsát is.

Vegye tehát az itt mondandókat a mélyen tisztelt Képviselőház a többi nemekre is, melyeknek léte felett a külfölddeli versenyben a megállapítandó adó-tételek fognak döntőleg határozni.

Miután a múlt idők kényszerű öröksége gyanánt az adórendszer elveinek közössége az osztrák tartományok közti vámsorompók eltünése által mellözhetlenné vált, ezen közösség csak úgy állhat fenn, ha a megállapítandó adó-elvek a viszonyok különbözőségeinek méltányos számbavételével állapíttatnak meg, s azok által saját hazai iparunk nem lesz tartósan veszélyeztetve.

A kérdésben forgó szesz-ipar terén hálával ismerik el hazai iparosaink a pénzügyminister ur sikeres eljárását, melylyel az átlagos adóztatás mentő elvét fenntartotta, de a főzetési feltételek megszábasánál sikerült még is az osztrák gyárosoknak most hazai iparunkat tulajdonítani.

Igaz ugyan, hogy az elvek egyiránt szabályozók ott és itt, de midőn a két rész tényleg lényegesen különböző anyagok feldolgozásával foglalkozik, a gerjedési idő megszábasában a magyar iparos világos hátrányban van, mert a burgonya és szemes élet vegyészileg nem egyenlő gerjedési időt igényelvén, az egyenlő idő kiszábasban csak a magyar iparos jutott hátrányos állásba.

Midőn tehát a burgonyafőzők ép úgy mint a szemes étellel foglalkozók egyenlőn 48 órai gerjedési időt nyertek, az elsők körülbelül az adóteher hetedét kiméllik meg, s mert tényleg hazánkban tulajdonilag szemes élet használtatik szeszgyártásra, természetes, hogy a verseny e hátránya kiválólag hazánk iparára nehezedik.

Míndez azonban nem bir kivitelünkre nyomatékos befolyással s némileg csak a belfogyasztásra hárul s bajt nem okoz, ha azon előbbi elv teljes mértékében fenntartatik, miszerint a kivitelnél a szesz teljes visszapótlást nyer.

És ezt annyival több jogosultsággal követelheti a hazai ipar megmentése, miután az adó szabályozás ezen része az osztrák adó mérleg-eredményét nem érinti.

A szesz-kivitel megmentése követeli elvben, hogy a kiviteli visszapótlás teljes és tökéletes legyen, s ez két körülménytől függ, mely az adójavaslatban döntetik el.

Egyik t. i. hogy az ezelőtt fennállott és akónkint egy alkoholfokra 6 új krban megállapított visszapótlás ne szállitassék le 5 kr-ra.

Másik, hogy a 48 órára leszállított gerjedési idő mellett a keverő kádak akó terjéhez mért termelési képesség ne emeltessék 6 $\frac{1}{2}$ fokról 7-re, hanem miután a termelés eredménye a gerjedési időtől függ, hagyassék meg a fennállott 6 $\frac{1}{2}$ fok beszámítás a tetemesen alászállított gerjedési idő mellett.

A kérdésden forgó ipar érdekeltjeinek nyomos eléadásai minden esetre mélyebb jelentőségűnek tűnnek fel előttünk, hogysen a veszély lehetőségét ne látnók, s hazai iparunk megmentésének érdekében ne kérnök a mélyen tiszt. Képviselő házat nemcsak ezen, de más iparágak helyzetét is komoly és beható vizsgálat s tanulmányozás tárgyává tenni, mielőtt sorsa felett a döntő szó törvényben kimondatnék.

Mint a szeszgyárak, hasonló gondozást és ápolást igényelnek, még hazánkban s épen itt kiválólag a cukor- és sör-gyárak, mert mindkét iparág nyers terményeink feldolgozásával foglalkozván a nyers anyagokban különben exportált termő tőkét tartják benn.

A répa-gazdálkodás korszaka és nagybani fejlődése még csak jövőben áll előttünk, de a mivelet alatt rég létező talajbani fejlettebb gazdálkodás, a legelők s rétek sebesen haladó megszorítása a marhatartás

szempontjából mindinkább terelik a gazdát a répa-termelés s ez által a cukor-gyártás felé.

A cukor-fogyasztás a culturalis viszonyok egyik mértékének tartatik, s ez nálunk még igen csekély s míg Angliában egy főre 24 font esik, Oroszországban $1\frac{3}{4}$ fontra számittatik.

A cukor-fogyasztás mai minden csekélysege mellett szükségletünk nagy részét behozatallal fedezzük, s ez csak azért nyomasztó ránk nézve, mert hazánk gazdag termelő földe kiválólag van arra hivatva, hogy más államok ebbeli szükségeit fedezze, nem pedig fordítva azoktól nyerje fogyasztásának kielégítését.

A cukor-adónak mostani rendezése is a mint általában véve nem a készítményt, de a nyers anyagot veszi a megadóztatás tárgyául a legszerencsétlenebb, s egyedül Austriában fennálló; különösen pedig belviszonyaink szempontjából különös teherrel nehezedik a hazai iparra, s mai állapotában a versenyt szemben a lajthántuli tartományok iparával felette hátrányossá teszi.

A répának cukor-tartalma Morva- és Csehországban szembe téve a magyarföldi répa természetével oly különbségét mutat, mely miatt a répa — tehát a nyersanyag — megadóztatására alapított rendszer, mely egyébiránt sem a szesz-, sem a sör-gyártásnál nem történik, okvetlen a magyar ipar fejlődését fenyegeti s ezért a törvényhozás beható gondját és a kormány erélyes intervencióját követeli jövődre nézve.

Ebben a teendő egyszerű: adóztassék meg mint Poroszország, Német és Belgiumban és a szesz és sörnél a készítmény maga s ne a nyers anyag, s az egyenlő adó-elv nem fogja sujtani a magyar ipart a rendszer közöségében.

A sörgyártás ma még nálunk igen alárendelt szerepet visel, azonban az európai államok óriás fogyasztása igen közel jövőben kényszerüleg fogja hazánkban felköltetni annak szükségét, hogy mi, kik még a külföldi termelés hordó szükségletét is sokkép fedezzük most, a külföldi nagy fogyasztás fedezéséhez kezdjünk nyomatékos mérvben járulni, és ez iránybani hivatásunkat teljesítsük.

Megemliténdőnek tartottuk még a dohány ügyet.

Az osztrák államgazdák jó része már évek előtt elismerte azt, hogy termelő országban minő hazánk a monopoliumot mostani rendszerében fenntartani nemcsak nemzetgazdasági bűn, de egy oldalra sem előnyös.

Ezen rendszer tehát gyökeres átalakításra vár. Hogy ideje még épen nem jött meg, ez természetes, de oly gondos szorgalommal gyűjtetik az anyag az irodalom terén is a megoldáshoz, miszerint csak kissé nyugodtabb idő kívántatik arra, hogy a kormány a megoldás biztosabb kilátásával a szükséges tárgyalásokat megkezdhesse.

Mindezen iparágak azonban követelik, hogy beható vizsgálat és tanulmányozás tárgyává tétessenek s a közvetlen érdekeltek meghallgatásával szerzettessék meg azon biztonság, mely a megoldást következeiben a hazai iparra súlyosbodható nyomástól, egyenmelyiket talán a megsemmisülésről megóvjja.

Hazánk és vele kormányunk az adott állapotok oly nyomasztó mérvét örökölte, hogy a törvényhozás felette óvatos intézkedése, a kormány erélyes támogatása s a nemzet erőfeszített tevékenysége együttműködve hozhatja meg még csak a jövőben az állami háztartásban is a megnyugtató javulást.

És e kilátásunk nem engedi, hogy a jelen bajainak felismerése csüggeteggé tegye a köztevékenységet. De látnia kell s éreznie a nemzetnek miszerint önállóságra hívott törvényhozása:

A mult idők bünei által tulfeszített államszükséglet kipótlásán felül is ismer érdekeket, s nem fogja engedni, hogy a polgár önfenntartási érdeke az állam követeléseivel hozassék veszélyes ellentétbe.

Látnia s éreznie kell, hogy a törvényhozás bizik a nemzeti fejlődés jövőjébe és nem engedi a mai nap bajai által elnyomatni azon hazai erőt, mely a holnapi visszapótlást eszközölheti az iparfejlődés új lendületében.

Látnia és éreznie kell, hogy hazánk még csaknem egészen fejletlen állapotában bír elegendő forrásokkal, miből a mostan tán mellőzhetlen hiányoknak későbbi visszapótlását könnyedén kivívhatja.

Látnia és éreznie kell különösen a magyar iparosoknak, kiknek feladata szemben a külföld értelmi és anyagi eszközeivel valóban felette nehéz, hogy a törvényhozás oltalmába a kormány támogatásába vetett bizalmuk szikla alapokon nyugszik, s kik anyagi fejlődésünk első sorában vannak hivatva küzdeni, azok a törvényhozás által elhagyatni s nehéz sorsuk zsákmányául átengedtetni nem fognak.

Engedje meg a mélyen tiszt. Képviselő ház, hogy berekesztésül a mondottakat szabatos tételekbe összevonva tiszteletteljes véleményünknek concreter alakot adhassunk.

Az országos költségvetés fedezeti kimutatásából sok milliót tevő bevétel tévesen kimaradott.

Az a pósta, távirtda, bányászat, pénzverde, állambirtokok, államerdők stb. kezelésének áttekintését nem nyújtja s mert részben nyers, részben tiszta jövedelmeket foglal egy summázatba, téves és hiányos s ily alakban nem képezheti az országos átvizsgálás és megbírálás alapját.

Mindezen bár tetemes hiány a bírálatra nézve, nem bír semmi befolyással az állami szükséglet és fedezeti mérlegnek eredményére nézve s nem hárihatja el azon kifejlő tény, miszerint államháztartásunk előszámításából a reudes bevétel és összes szükséglet közt a jelen évre tetemes különbség merül fel.

A szükséges takarékoság átalában, de különösen e körülmény is követeli, hogy az államháztartásban minden felesleg kiadás, mely helyzetünkben menthetlen pazarlás volna, szigorun kikerültessek.

Ez pedig természetesen követeli a miniszteri osztályok hivatali szervezetének kellő mértékre szállítását, a mi ismét

feltételezi a reudszert s átalakítási főalpok előleges eldöntését.

Mi mélyen meg vagyunk győződve, hogy a törvényhozás is minél behatóbban bocsátkozik az előterjesztett országos költségvetés részletes vizsgálatába, annál inkább meggyőződik, miszerint a bizonyos láncolatban szorosan egybefüggő dolgokat helyesen elintézni, következésképp állami háztartásunk rendezését bizonyos elvek előleges eldöntése nélkül, nem lehet.

És ha a felette drága időt épen azon előzmények rendezésétől vonná most meg, melyeknek megállapítása nyújt a központi kormányzat szervezésének is döntő irányt, világosan téves uton járna.

Mély igazság fekszik a pénzügyminiszter ur azon kijelentésében, miszerint az első indulás dönti el jövőnket s azon irány, melyre a válasz uton állva most térünk. Mi ebben kiáltó intést is látunk, mely az elcsúszás veszélyeitől óv.

Mi ennél fogva a megadott indemnityben megszabott időt az országos budget tárgyalásaira felette rövidnek tartjuk, és épen az első indulásnál csak abban bírnánk megnyugvást találni, ha a törvényhozás elrendelvé a kimutatott tetemes hiányok kipótlását, mind magának a sokoldalú részletek kellő tanulmányozására időt venne, mind az országban létező érdekcsoportok képviselőinek bizottmányokban kellő alkalmat nyujtana, megkésztetni a törvényhozás számára a megoldás megnyugtató alapjait.

Mert hol az előterjesztett alapok rövid két évi időszak fordulatóban oly kétségbeejtő eredményeket mutatnak fel, ott az előirányzatba vett arányok valóságában kétkednünk kötelesség mindaddig, míg az adatok behatóbb vizsgálata a felvételek valószínűségét felderítik.

Az állapotok azon képe, mely az országos költségvetésben 1865-től 1866-ig honnan a mai adatoknak merítve kell lenni az egyenes és közvetett adók arányát teljesen megfordítja,

hol azon veszély fenyeget, hogy az államfedezet sulya az egyenes adóztatásra nehezedjék,

hol az egyenes adók két év alatti alakulása 37% emelkedést mutat,

hol ellenkezésképp a fogyasztási adók bevételi összege majd 30% apadást tüntet elő,

hol az ország fő jövedelmeiben minők a jövedékek 35% alászállás vétetik fel,

hol az illetékek is hasonló szomorú eredménnyel biztatnak,

ott a bajok mélyebbek és komolyabbak, hogysem a törvényhozás behatóbb vizsgálatát s komolyabb megfontolását ne követelnék.

Ennél fogva tiszteletteljes véleményünk az volna:

Rendelje el, a m. t. Képviselőház az országos költségvetés kijelölt hiányainak kipótlását.

Nevezzen ki az országos költségvetés külön ágaira bizottmányokat melyek

az államháztartás egyes ágait beható vizsgálat alá véve, a ministeriumok kebelében a lehető megtakarításokat egyetértve a kormányval kijelöljék,

melyek az állam és helyhatóságok költségeinek elkülönzésében meg-

találják azon helyes módozatot, mely az ország terhére való hatósági kormányzás lehető pazarlásainak véget vessen,

melyek az egyenes adók helyesebb fölosztásának módozatát kimutassák, de azoknak emelkedésétől az országot megóvják,

melyek a közvetett adóknak állítólagos alászállását vizsgálat alá vegyék, s az illető iparnemek érdekeltjeivel komolyan tanácskozáván kijeladják a határt, melyen túl a terheltetés az ipar lételének veszélyeztetése nélkül nem mehet,

melyek végre az adóztatás egyszerűsítése mellett annak megvételi módjában is a lehető megtakarítást indítványozzák, minden még létező forrásokat minő az osztályadó s a külföldön megbízatás vagy mivelődés czélain kívül jövedelmeiket költő hazafiak megadóztatásában az államjövedelem lehető szaporítása módjait felkeressék és javaslatba hozzák.

Ilyen alapu előzmények nélkül méltán kell tartanunk, hogy ha a javaslatba hozott munkákat beható átdolgozás nélkül törvényesítetik, csak a fennállott rendszer folytatása eszközöltetik, és míg az államháztartás súlyegyenén segítve nem lesz, addig a föld és házbirtok elbirhatlan terheltetése mellett még némely iparág fennállhatása is kockára vettetik, s a most nagy lendületet nyert ipar és vállalkozási szellem bizonytalan időre elriadva, más tájak felé fordul s hazánk teréről elvonja hatalmas fejlődést ígérő tevékenységét.

Pest, május elején 1868.

